

تقدیم به:

احکام و آداب

قنادی و شیرینی پزی

محمد زراعتی

زیر نظر محمد حسین فلاح زاده

قم - بلوار شهید دل آذر، پاساژ معصومیه، انتشارات نورالسجاد

تلفن: ۷۷۷۵۸۰۵ و ۷۷۲۳۹۶۴ - ۰۲۵۱

نام کتاب ... احکام و آداب قنادی و شیرینی پزی

مؤلف ... محمد زراعتی

ناشر ... انتشارات نورالسجاد

چاپخانه ... اعتماد

نوبت و تاریخ چاپ ... اول، ۱۳۸۵

شمارگان ... ۳۰۰۰

قیمت ... ۴۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴ - ۷۱۶۳ -

سخن ناشر ... ۹

پیشگفتار ... ۹

فصل اول: شیرینی در آیات و روایات

شیرینی در آینه قرآن و روایات ... ۱۲

شیرینی‌های طبیعی ... ۱۴

فصل دوم: قنادی و احکام شرعی آن

تهیه مواد اولیه ... ۲۶

الف) حلال باشد ... ۲۷

ب) پاک باشد ... ۲۸

ج) ضرر نداشته باشد ... ۳۱

فصل سوم : پخت و پز

پخت و پز ... ۳۵

قالب (شکل) و اسم شیرینی ... ۳۸

فصل چهارم: نگه داری، عرضه و فروش

نگهداری ... ۴۱

شیرینی‌های خارجی ... ۴۳

عرضه و فروش شیرینی ... ۴۶

معامله نسبه ... ۴۹

معامله سلف (پیش فروش) ... ۵۰

احکام معامله سلف ... ۵۲

معامله‌های حرام ... ۵۲

معامله ربوی ... ۵۳

معامله ربوی ... ۵۴

غش در معامله ... ۵۶

کم‌فروشی ... ۵۸

فصل پنجم: قنادی و مقررات صنفی

گزیده‌ای از مقررات صنفی ... ۶۲

الف) مقررات مربوط به محل کار ... ۶۲

ب) ابزار و وسایل کار ... ۶۴

ج) کارگران ... ۶۵

فصل ششم: چند نکته و سخنی با مشتری

چند نکته ... ۶۸

سخنی با مشتریان ... ۷۰

سخن ناشر

از نظر اسلام، همان گونه که دین راهنمای اندیشه، اخلاق و عبادت است، راهنمای انتخاب شغل و بایدها و نبایدها در قلمرو تولید، توزیع، مصرف، مدیریت و اقتصاد نیز هست. شناخت صنایع و مشاغل حلال و حرام ضرورت زندگی اسلامی است. مشاغل مختلف، صدها حکم واجب و مستحب و شرایط حقوقی و اخلاقی دارد که دانستن آن در سلامت روابط اجتماعی و تکامل اخلاقی و معنوی انسان اثر می‌گذارد. همچنین صدها حرام و مکروه دارد که انجام آن فضای زندگی جمعی و اسلامی را آلوده می‌سازد و ابهام آن دلهره و تردید می‌آفریند.

آشنایی با احکام ویژه هر صنف برای دست اندرکاران آن ضرورت حتمی و برای مراجعان به آن مشاغل نیاز قطعی و برای اهل مطالعه دانش اجتماعی و دینی مفید است.

طرح پژوهشی «فقه و زندگی» که با سفارش «ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر» و همت «پژوهشکده

باقرالعلوم علیه السلام « و نظارت علمی حجة الاسلام محمد حسین فلاح زاده شکل گرفته، پاسخی است به نیازهای بشر در همه عرصه‌های زندگی، مجموعه حاضر نقطه پیوند «فقه» و «زندگی» است؛ که چگونگی تامین معیشت حلال را به مسلمانان و صاحبان مشاغل گوناگون می‌آموزد و فقه را از تئوری به عمل نزدیک می‌سازد.

اکنون به خاطر انتشار شماره دیگری از این مجموعه، خدای بزرگ را شکر کرده و امیدواریم که برای تکمیل این مجموعه همچنان از حمایت‌های فکری و مالی ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر بهره‌مند گردیم. به امید آن که بتوانیم گامی هر چند کوچک در راستای ترویج احکام متعالی اسلام برداریم.

خواهشمند است نقد و نظر تجربی و علمی خود را جهت تکمیل این مجموعه با ما در میان بگذارید.

تلفن ۰۲۵۱-۷۷۷۵۸۰۵

انه ولیُّ قدیر

انتشارات نورالسجاد

پیشگفتار

انسان موجودی اجتماعی است و باید در جمع دیگران نیازهای مختلف خود را برآورده کند. دین اسلام جامعه انسانی را چون پیکری می‌داند که از اعضای مختلفی تشکیل شده است و مردم اعضای آنند و هر یک از آنان به نوبه خود وظیفه‌ای بر عهده دارند و بدون شک نشاط و سلامت این پیکر در گرو همکاری همه اعضاء و پابندی هر یک نسبت به وظایف اجتماعی خود است.

در میان کارهای اجتماعی، مشاغلی که مستقیماً با زندگی روزمره مردم ارتباط دارند، به ویژه آنها که در سلامتی یا بیماری افراد جامعه مؤثرند، از اهمیت بالایی برخوردارند. از جمله آنها شغل قنادی، خشکه‌پزی و کارهایی از این قبیل است، زیرا بخشی

از مواد خوراکی مردم به دست افرادی که در این
صنف هستند تهیه، تولید و عرضه می‌شود و دانستن
احکام شرعی مربوط به این شغل اهمیت ویژه‌ای
دارد. از این رو این نوشتار از مجموعه کتاب‌های «فقه
و زندگی» احکام شرعی مورد نیاز قنادان و
خشک‌پزان و افرادی که به نوعی با این صنف ارتباط
دارند را در بردارد.

به امید آنکه در سایه عمل به احکام الهی روز به
روز به ساحل سعادت نزدیکتر شویم.

انشاءالله

محمد زراعتی

فصل اوّل

شیرینی در آیات و روایات

شیرینی در آئینه قرآن و روایات

شیرینی و استفاده از آن سابقه دیرینه دارد که می‌توان آن را هماهنگ با سابقه زندگی بشر دانست، چرا که شیرینی‌های طبیعی همچون خرما و عسل از آغاز مورد توجه و استفاده انسان بوده و به اهمیت و خاصیت آنها پی برده است.

دانشمندان علوم پزشکی و تغذیه نیز از دیر باز درباره خواص شیرینی‌ها سخن‌ها گفته و کتاب‌ها نوشته‌اند.

دین اسلام، که راهنمای سعادت دنیا و آخرت انسان‌ها است، در بخشی از تعالیم خود مواد خوراکی و نوع تغذیه انسان را مورد توجه قرار داده و مطالب سودمندی ارائه کرده است؛ تا آنجا که حتی بخشی از کتاب‌های فقهی به آن اختصاص یافته و تحت عنوان

«اطعمه و اشربه؛ خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها» مطالب زیاد و دستوره‌های مفیدی بیان شده است. تمام آنها از دو منبع فقهی یعنی قرآن و روایات گرفته شده است. از جمله خوراکی‌هایی که مورد توجه قرار گرفته، غذاهای شیرین است.

در حدیثی از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله وارد شده است که:

«أَنَّ فِي بَطْنِ الْمُؤْمِنِ زَاوِيَةً لَا يَمْلَأُهَا إِلَّا الْخَلْوَاءُ^۱»
همانا در شکم مؤمن گوشه‌ای است که جز شیرینی آن را پر نمی‌کند.»

در همین حدیث است که فرمود:

«إِنَّ الْمُؤْمِنَ حُلُوٌّ يُحِبُّ الْخَلَاوَةَ^۲؛ مؤمن شیرین

است و شیرینی را دوست دارد.

امیرمؤمنان علی علیه‌السلام در مورد یکی از ویژگی‌های

خاندان نبوت می‌فرماید:

«أَنَا أَهْلُ الْبَيْتِ نُحِبُّ الْخَلْوَةَ^۳؛ ما اهل بیت شیرینی را

دوست داریم.»

---

^۱. بحارالانوار، ج ۶۵، ص ۱۳۳.

^۲. همان، ج ۶۳، ص ۲۸۵، ج ۲.

شیرینی‌های مصنوعی و دست‌ساز بسیار مورد استفاده است و دستورهای دینی که در باره شیرینی و فواید آن وارد شده شامل آن هم می‌شود؛ ولی بعضی از شیرینی‌های طبیعی از قبیل: عسل، خرما، انگور و کشمش که در برخی از آیات و روایات یادآوری شده و مردم را به استفاده از آنها تشویق فرموده‌اند، از خواص فراوانی برخوردار است و برخی ضررهای شیرینی‌های مصنوعی را نیز ندارد. از این رو شایسته است، شیرینی فروشان در کنار انواع کیک‌ها و شکلات‌ها و این‌گونه مواد را نیز عرضه کنند.

شیرینی‌های طبیعی

برای پی بردن به اهمیت ویژه‌ای که اسلام به شیرینی‌های طبیعی داده است و برخی از خواص آنها، دو نمونه آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

عسل

عسل یکی از شیرینی‌های طبیعی و بسیار مفید است. اگرچه در قرآن واژه «عسل» نیامده است، اما

آیه‌ای که درباره آن نازل شده گویای ارزش غذایی و

دارویی آن است:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا
يَعْرِشُونَ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا
شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

پروردگار تو به زنبور عسل وحی (الهام غریزی) فرستاد که از کوه‌ها و
درختان و در بستانهایی که مردم می‌سازند خانه‌هایی برگزین، سپس از تمام
ثمرات تناول کن و راه‌هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده به راحتی
بپیما، از درون شکم آنها نوشیدنی خاصی خارج می‌شود به رنگ‌های
مختلف که در آن شفای مردم است. در این امر نشانه روشنی است برای
جمعیتی که اهل فکرند.^۴

این آیه ما را به تفکر درباره این ماده معجزه‌آسا

دعوت می‌کند، که بدانیم چه راز و رمزی در آن نهفته
است.

عسل، مربای طبیعی و دارویی است که تولید

کننده آن اهل تقلب و تزویر نیست. این ماده از

لطیف‌ترین ساخته‌های دست آفرینش است که در

---

^۴. النحل / ۶۸ و ۶۹.

نتیجه کار خستگی ناپذیر زنبوران عسل که از گل های
رنگارنگ تغذیه می کنند به دست می آید.

عسل، غذایی خارق العاده است؛ دارای همه گونه
ویتامین و املاح معدنی، آنزیم ها و دیاستازهای
گونه گون است که هر یک از آنها برای بدن انسان لازم
و ضروری است.

عمده موادی که در این ماده طبیعی وجود دارد
عبارت است از:

پتاسیم، آهن، فسفر، ید، منیزیم، سرب، منگنز،
آلومینیم، مس، سولفور، کرومبوم، لیتوم، روی،
اسمیوم، تیتانیوم، سدیم، مواد آلی مانیت ها، صمغ،
اسیدفورمیک، اسیدلاکتیک، اسیدمالیک،
اسیدآگزالیک، اسیدسیتریک، گلوکز، ویتامین های
شش گانه E و K و D و C و B و A.

در دنیا، غذا و شربتی نیست که پس از گذشت
زمانی ننگد و طعم و بوی و مزه اش تغییر نکند و
فاسد نشود، ولی عسل طبیعی دارای عنصر
مخصوصی است به نام اسید فورمیک، که آن را از

هرگونه فساد کاملاً حفظ می‌کند. عامل مؤثر در تجدید قوای جوانی است و می‌تواند از پیری زودرس جلوگیری نماید و عمر طولانی‌تر به انسان ببخشد. فیثاغورث، فیلسوف و ریاضی‌دان یونان باستان که عمری دراز و هوش سرشار داشته، از شیر و عسل به عنوان غذای اصلی خود استفاده می‌کرده است!

عسل، خاصیت ضد میکروبی دارد و می‌تواند شفا و درمان برای هر دردی به حساب آید.^۵

علی علیه‌السلام درباره اهمیت این شیرینی طبیعی و آثار درمانی آن می‌فرماید:

«لَمْ يَسْتَشْفِ مَرِيضٌ بِمِثْلِ شَرْبَةِ عَسَلٍ^۶ مَرِيضٌ بِأَيِّ شَيْءٍ هِيَ خَيْرٌ مِنْهُ»
هیچ چیز مثل عسل شفا نمی‌یابد».

خرما

خرما یکی از شیرینی‌های طبیعی است که خواص زیادی دارد. امام صادق علیه‌السلام درباره غذا و شیرینی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌می‌فرماید:

---

^۵. در تهیه این فصل از کتاب «اسلام پزشکی دارو» استفاده شده است.

^۶. بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۲۹۲، ح ۱۰؛ وسائل الشیعه، ج ۲۵، ص ۱۰۰.

«كَانَ طَعَامُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الشَّعِيرَ إِذَا وَجَدَهُ وَحَلْوَاهُ التَّمْرَ^٧؛ غذای رسول خدا صلی الله علیه و آله نان جوین بود؛ اگر پیدا می شد، و شیرینی ایشان خرما بود.»

درباره علی علیه السلام نیز چنین نقل کرده اند:

كَانَ يَأْكُلُ الْخُبْزَ بِالتَّمْرِ^٨؛ نان را با خرما می خوردند.»

گاهی پیشوایان معصوم علیهم السلام به خواص خوراکی ها

از جمله خرما اشاره می کرده اند تا مردم نسبت به استفاده از آنها رغبت پیدا کنند. روزی مقداری خرما مقابل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم گذاردند آن حضرت خواص بسیار زیادی برای خرما بر شمرده که در اینجا به برخی از آنها اشاره می شود:

۱ - سبب تقویت ستون فقرات می شود.

۲ - قوای بینایی و شنوایی را تقویت می کند.

۳ - سبب هضم غذا می شود.

۴ - دردها را برطرف می کند.

۵ - دهان را خوشبو می کند.

---

^٧. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۱۱۳.

^٨. همان، ص ۱۰۷.

۶ - شیطان را از انسان دور می‌کند.^۹

در عصر ظهور اسلام این سخنان برای مردم، به ویژه آنان که باور چندانی به خاندان وحی و رسالت نداشتند، پذیرفتنی نبود و وجود ذرات مرموز و نادیدنی به نام «میکروب» - که شاید منظور از شیطان در این حدیث، میکروب باشد - جای انکار داشت، اما اینک با پیشرفت دانش پزشکی و تغذیه، به خوبی گفتار رسول اکرم صلی الله علیه و آله درباره خواص خرما قابل اثبات است.

دلیل آنکه خرما از سرایت میکروب در بدن جلوگیری می‌کند آن است که خرما به دلیل داشتن کلسیم، که عامل اصلی استحکام استخوان‌ها است، و فسفر که مانع ضعف اعصاب و خستگی است باعث قوت و سلامت بدن می‌شود و طبعاً میکروب در بدن انسان سالم و قوی وارد نخواهد شد.

طبق آمارهای گرفته شده در مناطقی که بیشتر

---

^۹ . بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۱۲۵، ج ۲.

خرما استفاده می‌شود افراد مبتلا به سرطان کمتر است زیرا ثابت شده که کمبود منیزیم در بدن زمینه را برای ابتلا به بیماری سرطان فراهم می‌کند و خرما دارای مقدار فراوانی منیزیم است.^{۱۰}

به جز خرما، میوه‌های شیرین دیگری نیز وجود دارد که در آموزه‌های دینی خواص آنها یادآوری و بر استفاده از آنها تأکید شده است. همچنین در روایاتی از معصومین علیهم‌السلام در امور پزشکی وارد شده که برخی از آنها تحت عنوان «طبّ النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله» یا «طبّ الصادق علیه‌السلام» جمع‌آوری و چاپ و منتشر شده است.

---

^{۱۰}. برگرفته از کتاب سبزی‌ها، میوه‌های شفابخش، ص ۱۸۵.

فصل دوم

قنّادی و احکام شرعی آن

قنّادی و احکام شرعی

قنّادی، از مشاغلی است که به مناسبت‌های مختلف جای خود را در زندگی مردم باز کرده است.

امروزه، بخشی از خوراکی‌های مردم را انواع شیرینی، شکلات، بیسکویت، بستنی و موادی از این قبیل تشکیل می‌دهد و قسمتی از درآمد مردم برای تهیه این نوع خوراکیها هزینه می‌شود.

بدون شک، هر مسلمانی که در صنف یا شغلی به مردم خدمت می‌کند قبل از هر چیز به این می‌اندیشد که کارهای خود را بر اساس دستورات الهی و احکام شرعی تنظیم کند تا زحماتش هدر نرود و لقمه‌ای پاک و حلال برای خود و خانواده‌اش به دست آورد و اعمالش، تأمین‌کننده دنیا و آخرت او باشد.

کار قنّادی از آن جهت که با خوراک و تغذیه مردم گره خورده است، آگاهی از احکام آن لازم است. تهیه مواد اولیه، پخت و پز، پاکی و نجاست و خرید و

فروش، هر یک در جای خود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ که شایسته است دست‌اندرکاران این صنف احکام شرعی آن را فراگیرند.

برای شناخت اهمیت مطلب، کافی است بدانیم که بجز احکام عمومی؛ مانند مسائل نماز و روزه و... که موردنیاز تمام مؤمنان است و باید به مقدار نیاز با آنها آشنا باشند و بر اساس آنها عمل کنند، هر صنف از اصناف مختلف مردم به فراخور شغل و حرفه و فعالیت اجتماعی و اقتصادی خود دارای احکام ویژه‌ای است که آشنایی با آنها نیز امری ضروری است.

ضرورت این مسأله از کلام امیرمؤمنان علی علیه‌السلام

خطاب به بازاریان کوفه روشن می‌شود که سه بار فرمود: «یا مَعْشَرَ التُّجَّارِ، اَلْفِیْقَهُ ثُمَّ اَلْمَتْجَرَ»^{۱۱} ای گروهی که داد و ستد می‌کنید! اوّل فراگیری احکام، سپس کسب و تجارت.»

---

^{۱۱}. میزان‌الحکمه، ج ۱، ص ۵۲۰.

واضح است که مقصود حضرت از فقه یا احکام در این جمله، احکام عبادی هم چون نماز و روزه نیست؛ هر چند آنها نیز مهم و دانستنی و ضروری است، ولی آنها را در مسجد می فرمود نه در بازار. با توجه به مکان صدور این سخن و مخاطبان آن و کلمه «مَتَجَر»، که به معنی محل تجارت است، معلوم می شود مقصود آن حضرت، احکام صنفی و شغلی مربوط به کسب و کار است و تکرار این جمله نیز دلالت بر عنایت ویژه حضرت و اهمیت خاص آن است. قنادان و شیرینی پزان از این دستور مستثنی نیستند و آنان نیز باید مسائل شرعی و احکام دینی مربوط به کار خود را براساس مراحل مختلف آن از تهیه مواد اولیه تا عرضه شیرینی آشنا باشند.

تهیه مواد اولیه

قنادان محترم و شیرینی فروشان گرامی به خوبی می دانند که حاصل زحماتشان و آنچه تولید یا عرضه می کنند کم و بیش بخشی از خوراکی های مردم را

تشکیل می دهد.

از نظر احکام دینی، خوراک انسان باید دارای
چهار ویژگی باشد:

الف - حلال باشد؛

ب - پاک باشد؛

ج - ضرر نداشته باشد؛

د - مباح باشد.

الف - حلال باشد

شاید مهم ترین شرط مواد غذایی انسان از نظر
اسلام حلال بودن آن است.

مطابق احکام دینی، خوردن غذای حرام و
خوراندن آن به دیگران جایز نیست، و این بدان معنا
است که انسان نه تنها باید مواظب خوراک خودش
باشد، بلکه نسبت به غذایی که به دیگران می دهد نیز
مسئولیت دارد.

در آموزه های دینی سفارش بسیار زیادی بر دقت
در تهیه مال حلال و استفاده صحیح از آن و پرهیز از

درآمدهای نامشروع و غذاهای حرام شده

است. یک قنّاد مسلمان، افزون بر آنکه در زندگی خود سعی خواهند کرد تا درآمدش حلال باشد، مواظبت خواهد کرد که مواد مورد استفاده در ساخت شیرینی هم حلال باشد و از عرضه شیرینی یا شکلات و بیسکویت حرام پرهیز خواهد کرد. بر این اساس، قنادان باید از موادی که در ذیل گفته می‌شود در تهیه شیرینی استفاده نکنند:

الف - روغن، کره، شیر، پودر یا مواد دیگری که از حیوان حرام‌گوشت گرفته شده.

ب - موادی که از مردار^{۱۲} گرفته شده.

ج - چیزهای نجس، چون خوردن غذای نجس حرام است، و به خاطر اهمیت بسیار زیاد این موضوع در بخش بعدی به تفصیل به آن خواهیم پرداخت.

ب - پاک باشد

از جمله مسائلی که دین اسلام به آن اهمیت

فوق‌العاده داده و مقررات ویژه‌ای برای آن دارد،

---

^{۱۲}. مردار، حیوانی است که خودش مرده یا به غیر دستور اسلام آن را ذبح کرده باشند.

مسئله پاکی خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها است. مطابق احکام دینی، خوردن چیز نجس و خوراندن آن به دیگران حرام است.^{۱۳} بنابراین، قنادان محترم باید نسبت به این نکته توجه داشته باشند، تا در تهیه شیرینی از موادی که خود به خود نجس است، یا بر اثر تماس با چیز نجس، نجس شده است استفاده نکنند و نیز در هنگام نگهداری یا عرضه شیرینی اگر متوجه نجس بودن آن شدند، آن را دور نگه‌داشته و از سرایت به بقیه و آلوده شدن سایر اجناس پرهیز شود. این مسئله نه تنها در خود شیرینی، بلکه در ظرف پخت‌وپز و نگهداری و محیط عرضه آن نیز باید مراعات شود، که در فصل آینده به این موضوع نیز خواهیم پرداخت.

آنچه در این مبحث قابل طرح است، نجس شدن مواد یا ظروف به خون یا فضله برخی از حیوانات و حشرات است، که لازم است احکام آن بیان شود:

---

^{۱۳}. العروه الوثقی، ج۱، احکام النجاسات، م ۳۲؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۱.

۱ - خون انسان و حیوان‌هایی که خون جهنده

دارند، مانند مرغ و گوسفند، نجس است.^{۱۴}

۲ - فضله حیوان‌های حرام‌گوشت که خون جهنده

دارند، مثل موش، نجس است.^{۱۵}

۳ - چیزی که معلوم نیست از حیوان خون

جهنده‌دار است یا غیر آن، مثلاً معلوم نیست فضله

موش است یا سوسک، نجس نیست.^{۱۶}

۴ - فضله پرندگان حرام‌گوشت؛ مثل طوطی نجس

است.^{۱۷}

۵ - گاهی ممکن است چیز پاک‌ی بر اثر تماس با

نجاست نجس شود، و این در صورتی است که یکی از

آن دو (چیز پاک یا نجس) یا هر دو، مایع باشد یا اگر

جامد است به قدری رطوبت داشته باشد که رطوبتِ

---

^{۱۴}. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۵۵.

^{۱۵}. همان.

^{۱۶}. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۶۱، م ۱۴.

^{۱۷}. توضیح‌المسائل امام خمینی (سره)، م ۸۵. به فتوای برخی از مراجع تقلید، فضله پرندگان حرام‌گوشت هم پاک است.

یکی از آنها به دیگری برسد^{۱۸}.

۶ - در موارد زیر حکم به پاکی می‌شود:

الف - انسان نداند پاک و نجس به هم برخورد کرده است.

ب - نداند چیز پاک و نجس مرطوب بوده‌اند یا نه.

ج - نداند رطوبت یکی به دیگری سرایت کرده است یا نه.^{۱۹}

۷ - اگر انسان شک کند چیز پاک نجس شده یا نه، پاک است و جستجو و واریسی هم لازم نیست؛ هر چند بتواند نجس بودن یا پاک بودن آن را بفهمد.^{۲۰}

سؤال: آیا خوراندن و فروختن چیز کم ضرر به

دیگران جایز است؟

جواب: اگر ضرر معتناهی داشته باشد جایز نیست.

---

^{۱۸}. توضیح المسائل امام خمینی قسره، م ۱۰۹.

^{۱۹}. همان، م ۱۲۶.

^{۲۰}. همان، م ۱۲۳.

ج - ضرر نداشته باشد.

حفظ جان و سلامتی در اسلام دارای اهمیت ویژه‌ای است، که گاهی براساس آن برخی از کارهای واجب ترک می‌شود یا وظیفه اولی به حکم ثانوی تبدیل می‌شود. در احکام فقهی، علاوه بر آنکه برای بهداشت شخصی و عمومی دستورالعمل‌های بسیاری وارد شده است، یک قانون کلی بسیار مهم و زیبا وجود دارد به نام «لاضرر» که از حدیث معروف «لاضرر و لاضرار»^{۲۱} گرفته شده است، یعنی از نظر اسلام هیچ کس حق ندارد به خود یا به دیگری ضرر برساند، هر چند ضرر و زیان شعبه‌های مختلف دارد. یکی از موارد مهم آن ضرر زدن به سلامتی جسم و روح است. یک نوع از ضرر رساندن، خوردن یا آشامیدن چیزی است که برای سلامتی ضرر دارد. این عمل از نظر احکام دینی ممنوع و حرام شمرده شده است.

---

۲۱. کافی، ج ۵، ص ۲۹۸، ح ۲.

واضح است که مقصود از ضرر، ضررهای جزئی و اندک که هرگز مورد اعتناء و توجه انسان‌های عاقل قرار نمی‌گیرد نیست، مثل زندگی در شهرهای بزرگ که دارای هوای آلوده است؛ بلکه ضررهای روشن و قابل توجه که در اصطلاح فقهی به «ضرر فاحش یا معتنابه» تعبیر می‌شود، ممنوع است و این نیز نسبت به افراد مختلف ممکن است متفاوت باشد، ولی ضررهای عمومی که شامل همه افراد باشد نیز وجود دارد، مانند استفاده از غذاهای مسموم یا فاسد، یا نوشیدنی‌های مُسکر و الکلهای^{۲۲}. بر این اساس، قنادان محترم باید توجه داشته باشند که کار آنها از این مرحله بالاتر است، چون اگر در تهیه شیرینی و شکلات و بیسکویت از مواد مضر استفاده کنند، به دیگران ضرر می‌رسانند، که نه تنها این کار به خودی خود حرام و ممنوع است، بلکه موجب ضمان نیز می‌شود، یعنی زیان وارد شده را باید جبران کنند، و

---

^{۲۲}. نوشیدنیها و الکلهای مسکر، هر چند بسیار کم باشد و ضرر قابل توجهی نداشته باشد، حرام است.

چون از «حقوق مردم» است، اهمیتش بیشتر و عقوبتش سخت تر است.

با توجه به مطالب گفته شده، عقل و وجدان نیز حکم می کند که همیشه نسبت به افراد جامعه احساس تکلیف کرده و کسانی که به نوعی مورد اعتماد دیگران هستند و مردم بدون تحقیق، دست پخت آنان را مصرف می کنند، بیشتر رعایت کنند، تا مشکلاتی چون بیماری و بی اعتمادی در جامعه اسلامی پیش نیاید. از این رو قنادان محترم توجه داشته باشند که برای تهیه مواد اولیه، افزون بر شرایطی که پیش تر گفته شد، نکات ذیل را نیز رعایت کند:

الف - مواد اولیه، سالم، بلکه مرغوب باشد.

ب - تاریخ مصرف آنها نگذشته باشد.

ج - در تهیه آنها امور بهداشتی رعایت شده باشد.

فصل سوم

پخت و پز

پخت و پز

مسلمان در هر کاری باید سعی کند وظیفه‌اش را به

خوبی انجام دهد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ

تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمَلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتَّقَنَهُ^{۲۳}؛ همانا

خداوند متعال دوست دارد وقتی یکی از شما کاری می کند

آن را به شایستگی انجام دهد و محکم کاری کند.»

پختن شیرینی از مهمترین مراحل کار قنادی است

که باید کاملاً در آن دقت شود. چه بسا مراعات

نکردن مسائل شرعی یا امور بهداشتی در این مرحله

باعث شود تمام زحمات به هدر رود و ضرر مالی و

جانی به دنبال داشته باشد.

از این جهت لازم است در این قسمت از کار خود

نسبت به رعایت احکام شرعی و نکات بهداشتی دقت

بیشتری داشته باشیم. احکامی که در تهیه شیرینی

بیشتر با آنها مواجه می شویم احکام طهارت و

نجاست است.

درباره طهارت مواد اولیه و چگونگی نجس شدن

آنها پیشتر مطالبی بیان شد، اما در این فصل آنچه

مربوط به پخت و پز و تهیه شیرینی می شود و

چگونگی تطهیر موادی که نجس شده بیان می شود:

۱ - روغن، که به صورت مایع باشد، یا مایع

دیگری مثل شیر و آب شکر، اگر قطره‌ای نجاست،

مثلاً خون در آن بیفتد یا چیز نجس با آن برخورد

کند، مثلاً دست انسان یا همزن یا وسیله دیگری که

نجس شده به آن برخورد کند، نجس می شود و قابل

تطهیر نیست، مگر آنکه چیزی باشد که بتوان با آب

مخلوط کرد به حدی که به صورت آب مطلق درآید،

ولی شرط است که آبی که حکم آب کر را دارد به آن

متصل شود؛ مثلاً اگر ظرفی که پر از آب قند یا آب

شکر است نجس شود زیر شیر آب گذاشته و آب بر

آن باز کنند تا حدی که به آن شربت یا آب قند یا آب

شکر گفته نشود، یعنی به صورت آب مطلق در آید

پاک می شود.^{۲۴}

۲ - اگر بخشی از روغن جامد یا خمیر شیرینی

نجس شود و تا جایی که نجاست سرایت کرده

برداشته شود، بقیه آن پاک و قابل استفاده است.^{۲۵}

۳ - سؤال: اگر شربت یا شیرهای که برای پختن

شیرینی آماده شده نجس شود، مثلاً؛ قطره‌ای خون در

آن بیفتد، استفاده از آن چه حکمی دارد؟ آیا قابل

پاک شدن هست یا خیر؟

جواب: خوردن آن حرام است، و قابل پاک شدن

نیست، مگر آنها را در آب بریزند یا به آب شیر متصل

کنند، و آن قدر آب در آنها داخل شود که مستهلک

شوند (از صورت شربت و شیر در بیاید) به طوری که

به آنها آب مطلق بگویند که در این صورت پاک و

خوردن آنها بی اشکال است.^{۲۶}

---

^{۲۴}. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی المیاه، م ۲؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، فصل فی المیاه ۱۱۱.

^{۲۵}. رساله مراجع، ۱۲۹م.

^{۲۶}. جامع المسائل، ج ۱، ص ۳۵، س ۵۳.

۴ - سؤال: در برخی از شیرینی‌ها از کشمش و خرما

استفاده می‌شود. با توجه به اینکه کشمش و خرما در

تنور به جوش در می‌آید، استفاده از چنین

شیرینی‌هایی چه حکمی دارد؟

جواب: نجس نمی‌شود و خوردن آنها اشکال

ندارد.^{۲۷}

سؤال: اگر داخل آردی که خمیر کرده‌ایم تا شیرینی

درست کنیم چیز مشکوکی دیدیم و ندانیم فضله

سوسک است یا موش، استفاده از آن چه حکمی

دارد؟

جواب: در فرض سؤال استفاده از آن مانعی ندارد.^{۲۸}

سؤال: اگر در خمیر فضله موشی دیده شود و ندانیم

که بعد از خمیر شدن آرد در آن افتاده یا قبل از خمیر

شدن، حکم آن چیست؟

---

^{۲۷} . همان، ج ۲، ص ۸۱، سؤال ۸۲ و استفتائات امام خمینی قسره، ج ۲، ص ۵۱۰، سؤال ۱۸.

^{۲۸} . استفتاء از حضرت آیت الله فاضل لنکرانی.

جواب: حکم افتادن بعد از خمیر شدن را دارد.^{۲۹}

سؤال: با توجه به اینکه در اکثر شیرینی‌ها از تخم‌مرغ استفاده می‌شود و گاهی لکه خون در بعضی از تخم‌مرغ‌ها دیده می‌شود لطفا بفرمایید حکم استفاده از آن چیست؟

جواب: استفاده از آن اشکالی ندارد گرچه بهتر است استفاده نکنند.^{۳۰}

سؤال: اگر خمیر شیرینی نجس شده باشد، آیا با پختن و حرارت دادن پاک می‌شود؟

جواب: خیر.^{۳۱}

قالب (شکل) و اسم شیرینی

سؤال: جدیداً رسم شده شیرینی‌هایی به شکل مجسمه انسان یا حیوان برای استفاده در مجالس جشن ساخته می‌شود لطفا بفرمایید پختن چنین شیرینی‌هایی برای فروش چه حکمی دارد؟

---

۲۹. همان.

۳۰. همان.

۳۱. همان.

جواب: با توجه به آنکه ساختن مجسمه و
برجسته‌سازی هر چیزی که روح دارد مثل انسان و
حیوان حرام است باید اجتناب شود و فرقی هم بین
مجسمه‌های نیم‌تنه و ناقص یا تمام قد و کامل
نیست.^{۳۲}

---

^{۳۲} . با استفاده از جامع المسائل ج ۲، ص ۲۷۴ سؤال ۷۵۷ و استفتائات امام
خمینی، ج ۲، ص ۱۹، سؤال ۴۹.

فصل چهارم

نگهداری

عرضه و فروش شیرینی

نگهداری

به طور طبیعی وقتی شیرینی‌ها آماده شد، یا مدتی، هر چند کوتاه، در کارگاه می‌ماند یا در فروشگاه نگهداری می‌شود تا به مرور زمان به فروش برسد. همان‌گونه که قنادان محترم می‌دانند، نگهداری شیرینی به ویژه شیرینی‌های تر و فاسدشدنی از دقت و ظرافت خاصی برخوردار است و به جهت طبیعت چرب و شیرین آن در صورت نگهداری نادرست حشرات و میکروب‌ها سراغ آنها خواهند آمد و پس از مدت کوتاهی فاسد می‌شود.

می‌توان گفت که تمام شیرینی‌ها - بجز شیرینهای طبیعی - اعم از خشک و تر، حتی انواع شکلات‌ها، تافی‌ها یا بیسکویت‌ها و... تاریخ مصرف معینی

دارند که پس از گذشت آن تاریخ نه تنها مفید نخواهد بود، بلکه گاهی هم مضر می شود، که در این صورت قابل عرضه و فروش نیست. در صورتی که با کوتاهی نگهدارندگان و تعمّد آنان شیرینی فاسد شود و زیانی به خریدار برسد موجب ضمان خواهد بود که باید آن خسارت جبران شود. بنابراین توجه به مسائل شرعی و امور بهداشتی در مورد نگه‌داری شیرینی لازم است که در این بخش به ارائه چند سؤال شرعی بسنده می‌کنیم.

سؤال: گاهی بعضی از شیرینی‌ها مدت زیادی در فروشگاه نگهداری می‌شود که به احتمال زیاد فاسد شده‌اند، از نظر شرعی، فروش آنها چه حکمی دارد؟

جواب: اگر به طور کامل فاسد شده باشد، معامله آن باطل است، ولی اگر عرفاً خراب نباشد، بلکه از لحاظ بهداشتی، غیربهداشتی شمرده می‌شود، با معلوم بودن عیب، اشکالی ندارد و الاً معامله صحیح است

ولی مشتری خیار عیب پیدا می‌کند.^{۳۳}

با توجه به پاسخ این سؤال معلوم می‌شود که فروش شیرینی فاسد جایز نیست، و چنانچه فاسد نباشد، ولی معیوب شمرده می‌شود، اگر عیب آن آشکار باشد یا به مشتری گفته شود و مشتری با رضایت بخرد اشکال ندارد و در صورتی که مشتری ندانسته بخرد و بعداً متوجه شود که شیرینی معیوب است، می‌تواند آن را پس بدهد و پولش را دریافت کند.

عرضه و فروش شیرینی

مرحله نهایی قنادی، عرضه و فروش شیرینی است، بدین مناسبت در این بخش برخی از احکام خرید و فروش آورده می‌شود:

۱ - در خرید و فروش شیرینی باید مقدار و نوع آن

کاملاً مشخص باشد.^{۳۴}

۲ - اگر شیرینی ویژگی‌هایی دارد که به سبب آنها،

---

^{۳۳}. استفتاء از حضرت آیت الله فاضل لنکرانی.

رغبت مردم نسبت به خرید آن فرق می‌کند، یعنی ممکن است نخرند یا ارزان‌تر بخرند، باید آن ویژگی‌ها را مشخص کنند.^{۳۵}

۳ - فروشنده باید توانایی تحویل کالا و خریدار توانایی تحویل قیمت آن را داشته باشد، پس اگر فروشنده چیزی را بفروشد که ندارد و نمی‌تواند آماده کند یا خریدار قیمت آن را ندارد و نمی‌تواند تهیه کند، معامله صحیح نیست.^{۳۶}

۴ - برای فروشنده مستحب است بین مشتری‌ها فرق نگذارد، در قیمت اجناس سخت‌گیری نکند و چنانچه خریدار پشیمان شد و درخواست پس دادن شیرینی را دارد از او بپذیرد.^{۳۷}

۵ - در خرید و فروش، امور ذیل مکروه است:

- تعریف کردن فروشنده از کالا؛

- بدگویی کردن مشتری از کالایی که می‌خواهد

۳۵

۳۶ ۱ و ۲. توضیح المسائل امام خمینی قسره: م ۲۰۸۱ و ۲۰۹۰.

۳۷. تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب المکاسب و المتاجر، م ۲۲.

بخرد؛

- قسم راست خوردن (قسم دروغ، حرام است)؛

- تقاضای کم کردن قیمت، پس از اتمام معامله؛

- پیش از همه به بازار رفتن^{۳۸} و دیرتر از همه بیرون

آمدن^{۳۹}.

استفتاء

سؤال: از آنجا که معمولاً نرخ شیرینی توسط

کمیته‌ای تعیین و به قنادان محترم ابلاغ می‌شود،

فروش شیرینی، گرانتر از نرخ تعیین شده چه حکمی

دارد؟

جواب: مقررات دولت جمهوری اسلامی باید

مراعات شود و گرانفروشی در حدّ اجحاف نباید

---

^{۳۸} . مخفی نماند که اگر برای برآوردن نیاز مردم زودتر از دیگران مغازه را باز کند، یا به جهتی ناچار باشد، زودتر به فروشگاه مراجعه کند، کراهت ندارد ولی در حالت عادی اگر اولین کسی باشد که برای طلب دنیا به بازار می‌رود و دیرتر از همه، آنجا را ترک می‌کند کراهت دارد.

^{۳۹} . تحریرالوسیله امام خمینی قسره: ج ۱، کتاب المکاسب و المتاجر، م ۲۲.

باشد.^{۴۰}

سؤال: حکم شیرینی‌هایی که فاسد شده یا احتمال

فساد آنها می‌رود چیست؟

جواب: اگر به طور کامل فاسد شده باشد، معامله آن

باطل است، ولی اگر عرفاً خراب نباشد بلکه از لحاظ

بهداشتی، غیربهداشتی شمرده شد و با معلوم بودن

عیب اشکالی ندارد و الاً معامله صحیح است ولی

مشتری خیار عیب^{۴۱} پیدا می‌کند.^{۴۲}

سؤال: با توجه به اینکه معمولاً شیرینی را با جعبه

وزن می‌کنند و می‌کشند و قیمت جعبه ارزان‌تر از

شیرینی است فروش شیرینی با جعبه چه حکمی

دارد؟

جواب: در فرض سؤال که مشتری می‌داند و وزن

جعبه هم حدوداً معلوم باشد اشکالی ندارد.^{۴۳}

---

^{۴۰}. استفتائات امام خمینی، ج ۲، ص ۶۲، ۷۱ و ۱۷۲.

^{۴۱}. خیار عیب به معنای اختیار فسخ معامله به جهت معیوب بودن کالا است، یعنی اگر مشتری پس از خرید شیرینی متوجه شود که سالم نیست می‌تواند آن را پس بدهد و قیمتش را دریافت کند.

^{۴۲}.

^{۴۳}.

در خرید و فروش، اگر هنگام تحویل کالا قیمت آن پرداخت شود «معامله نقد» گفته می‌شود؛ ولی اگر کالا تحویل و بهای آن در آینده دریافت گردد، «معامله نسیه» نام دارد، و اگر قیمت دریافت شود تا در آینده جنس را تحویل دهند، «معامله سَلْف» است.

۱ - در معامله نسیه، باید زمان پرداخت قیمت جنس کاملاً معلوم باشد. پس اگر شیرینی فروخته شود که هر وقت خواست قیمت آن را بگیرد، چون مدت آن کاملاً مشخص نشده است، معامله باطل است.^{۴۴}

۲ - اگر جنسی را نسیه بفروشند، بعد از تمام شدن مدتی که قرار گذاشته‌اند، فروشنده می‌تواند پول آن را درخواست کند، ولی اگر خریدار نتواند بپردازد، باید او را مهلت دهد.^{۴۵}

---

^{۴۴}. توضیح المسائل امام خمینی قسره، م ۲۱۰۵.

^{۴۵}. همان، م ۲۱۰۷.

۳ - اگر به کسی که قیمت جنسی را نمی‌داند، نسیه بفروشد و قیمت آن را به او نگوید، معامله باطل است، ولی اگر به کسی که قیمت نقدی آن را می‌داند، نسیه بدهد و گرانتر حساب کند؛ مثلاً بگوید: جنسی را که به تو نسیه می‌دهم ده درصد از قیمتی که نقدی می‌فروشم گرانتر حساب می‌کنم و او قبول کند، اشکال ندارد.^{۴۶}

معامله سَلْفٌ (پیش‌فروش)

چنانچه قیمت شیرینی را پردازند و برای آینده سفارش دهند، معامله سلف خواهد بود و با شرایطی که گفته می‌شود صحیح است.

- خصوصیات را که به وسیله آنها قیمت جنس عوض می‌شود مشخص نمایند.

- قبل از آن که خریدار و فروشنده از هم جدا شوند (مثلاً پیش از آنکه مشتری از فروشگاه برود) خریدار تمام قیمت را به فروشنده پردازد، چنانچه تمام

---

^{۴۶}. توضیح المسائل، م ۲۱۰۸.

قیمت را پردازد، معامله تمام نخواهد بود و پول پرداخت شده، به عنوان امانت یا عاریه خواهد بود که در اصطلاح بیعانه گفته می‌شود؛

- مدت تحویل جنس را کاملاً مشخص کنند؛

- وقتی که برای تحویل جنس قرار می‌دهند زمانی

نباشد که جنس در آن وقت نایاب باشد، مثلاً شیرینی

میوه‌ای که آن میوه مخصوص در آن فصل یافت

نشود، معامله صحیح نیست؛

- بنابر احتیاط واجب، محل تحویل جنس را نیز

مشخص کنند، مثلاً در مغازه، یا در منزل یا در سالن

پذیرایی (تالار) تحویل می‌دهد؛

- در صورتی که جنس با پیمانۀ یا وزن اندازه‌گیری

می‌شود، وزن یا پیمانۀ آن را مشخص کنند^{۴۷}.

احکام معامله سلف

۱ - شخصی که جنس را به سلف خریده، قبل از

---

^{۴۷} . تحریرالوسیله، ج ۱، کتاب البیع، القبول فی السلف و توضیح المسائل، م ۲۱۱۲

تمام شدن مدّت مقرر نمی‌تواند جنس را به شخص دیگری بفروشد، اما پس از تمام شدن مدت هر چند جنس را تحویل نگرفته باشد، فروش آن اشکال ندارد.^{۴۸}

۲ - اگر فروشنده جنس، غیر از آنچه در قرارداد معین شده، یا جنس پست بیاورد، مشتری می‌تواند آن جنس را قبول نکند ولی اگر به همان راضی شود، اشکال ندارد.^{۴۹}

۳ - اگر جنسی را که پیش فروش کرده در وقت معین نتواند تحویل دهد، مشتری می‌تواند معامله را فسخ کند یا صبر کند تا فروشنده آماده کند.^{۵۰}

معامله‌های حرام

از آنجا که دین مبین اسلام به همه ابعاد زندگی انسان توجه دارد، در بعد اقتصادی راههای مختلفی برای داد و ستد قرار داده است؛ مانند بیع، شرکت،

---

^{۴۸} . توضیح المسائل، م ۲۱۱۳.

^{۴۹} . همان، م ۲۱۱۵ و ۲۱۱۶.

^{۵۰} . همان، م ۲۱۱۷.

مضاربه و... . از طرفی هم برخی از معاملات و داد و ستدها را، که آثار خطرناکی به دنبال دارد، حرام شمرده که در این جا به سه نوع آن یعنی: ربا، غش در معامله و کم فروشی اشاره می شود.

ربا

خداوند در قرآن کریم می فرماید: أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا^{۵۱}؛ خداوند بیع را حلال و ربا را حرام کرده است.

اگر در جامعه «رباخواری» رایج شود. مردم، به ویژه محرومان و مستضعفان، با مشکلات اقتصادی بسیاری روبرو می شوند. برای همین است که قرآن کریم مؤمنان را از آن نهی کرده: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا...^{۵۲}؛ ای کسانی که ایمان آورده اید رباخواری نکنید... .

و بعد هم آن را در حکم جنگ با خدا و رسول دانسته است.^{۵۳}

---

^{۵۱} . سوره بقره: آیه ۲۷۵ .

^{۵۲} . آل عمران: آیه ۱۳۰ .

^{۵۳} . سوره بقره، ۲۷۹ .

از امام رضا علیه السلام درباره علت حرام شدن ربا سؤال شد. آن حضرت فرمود: «وَعَلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا لِمَا نَهَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ وَ لِمَا فِيهِ مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ»^{۵۴}؛ و علت حرام شدن ربا آن است که خداوند آن را نهی کرده و موجب فساد در اموال می شود.»

هشام بن حکم می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره حرام شدن ربا سؤال کردم. آن حضرت فرمود: «إِنَّهُ لَوْ كَانَ الرِّبَا حَلَالًا لَتَرَكَ النَّاسُ التِّجَارَاتَ وَ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ»^{۵۵}؛ همانا اگر ربا حلال بود بی شک مردم تجارت را ترک می کردند و به کارهایی که نیاز دارند نمی پرداختند.»

انواع ربا

ربا بر دو نوع است: ربای قرضی و ربای معاملی.

۱ - ربای قرضی آن است که پول یا چیزی را به دیگری قرض بدهد و شرط کند که پس از مدتی، مثلاً یک سال دیگر، زیادتر بگیرد؛ مثلاً یک صد هزار

---

^{۵۴} . وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۴۲۵، حدیث ۱۱.

^{۵۵} . همان، ص ۴۲۴، حدیث ۸.

تومان بدهد پس از یک سال یک صد و بیست هزار
تومان بگیرد؛ این اضافه، ربا و حرام است و اگر شرط
نکند ولی بنا بر اضافه گرفتن باشد، همین حکم را
دارد.^{۵۶}

۲ - ربای در معامله در صورتی پیش می آید که

شرایط زیر وجود داشته باشد:

- داد و ستد، جنس به جنس باشد نه جنس به پول.

- اجناس مورد معامله از یک نوع شناخته شود.

- اجناس مورد معامله از چیزهایی باشد که با وزن

کردن یا پیمانه کردن خرید و فروش می شود، مثل

روغن و شکر و آرد.^{۵۷}

۳ - اگر مقداری از جنسی را که با وزن یا پیمانه

می فروشد، به زیادت از همان جنس بفروشد؛ مثلاً ده

کیلو روغن را به دوازده کیلو روغن بفروشد، ربا و

حرام است، بلکه اگر یکی از دو جنس سالم و دیگری

معیوب، یا یکی اعلا و دیگری درجه دو باشد یا

---

^{۵۶} . توضیح المسائل، م ۲۲۸۸ .

^{۵۷} . تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب البیع، القول فی الربا .

تفاوت قیمت داشته باشند، چنانچه بیشتر از مقداری

که می‌دهد بگیرد باز هم ربا و حرام است.^{۵۸}

۴ - اگر چیزی را که اضافه می‌گیرد غیر از جنسی باشد که می‌فروشد، مثلاً ده کیلو روغن را به ده کیلو روغن و دو هزار تومان پول بفروشد، باز هم ربا و حرام است.^{۵۹}

۵ - برای اینکه مشکل ربا در مبادله کالاهای هم جنس پیش نیاید، می‌توانند یکی از آنها را بفروشند و با پول آن، جنس دیگر را خریداری کنند؛ مثلاً ده کیلو روغن درجه دو را بفروشند و با پول آن هفت کیلو روغن اعلا خریداری کنند.

۶ - ربا دادن مثل ربا گرفتن حرام است.^{۶۰}

سؤال: خیلی از اوقات دیده می‌شود افرادی به قنادی‌ها مراجعه می‌کنند و شکر یا خاکه قند را با قند عوض می‌کنند و مبلغی پول اضافه می‌دهند یا آنکه از

---

^{۵۸} . توضیح المسائل، م ۲۰۷۲.

^{۵۹} . همان، م ۲۰۷۳.

^{۶۰} . همان، م ۲۲۸۴.

نظر وزنی قند کمتر می گیرند، حکم شرعی این

معاملات چیست؟

جواب: معاوضه خاک قند و شکر، با قند به وزن بیشتر یا با مقدار پول اضافه، ربا معاوضی است و حرام می‌باشد، و راه حل آن، این است که دو معامله مستقل کنند، یعنی خاک قند را با قیمت مشخص بخرند و قند را به قیمت مشخص بفروشند.

غش در معامله

غش در معامله؛ یعنی جنس مرغوب و پست را طوری با هم مخلوط کنند که معلوم نباشد و به نام جنس مرغوب و قیمت آن بفروشند.

از روایات بسیاری استفاده می‌شود که این عمل ناپسند، خیانت و حرام است و انسان را از جرگه دین‌داران بیرون می‌کند.

از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نقل شده که فرموده‌اند: «لَيْسَ مِنَّْا مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا وَ لَيْسَ مِنَّْا مَنْ خَانَ مُسْلِمًا»؛ کسی که مسلمانی را فریب دهد یا به او خیانت کند از ما نیست.»
علی علیه السلام نیز در این باره می‌فرماید: «الْغَشُّ مِنْ»

أَخْلَاقِ اللَّئَامِ^{۶۲}؛ غش (فریب) در معامله از صفات و
روش‌های افراد فرومایه است.»

غش در معامله از نمونه‌های بارز فریب و خیانت
اقتصادی است.

مسئله

مخلوط کردن جنسی که می‌فروشد با چیزی که
ارزش ندارد یا ارزشش از آن کمتر است حرام
می‌باشد، مثل آنکه برنج اعلا را با غیر اعلا مخلوط
کند و به عنوان برنج خوب بفروشد یا شیر را با آب
مخلوط کند و بفروشد^{۶۳}.

کم‌فروشی

یکی دیگر از انواع معامله حرام و خطرناک،
کم‌فروشی است. قرآن کریم ما را از این نوع معامله
برحذر می‌دارد و از عذابی دردناک برای کم‌فروشان
خبر می‌دهد و می‌فرماید: وَيَلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا

---

^{۶۲} . غرر الحکم .

^{۶۳} . توضیح المسائل امام خمینی (س)، مسأله ۲۰۵۵ .

اَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ^{٦٤}؛ وای بر کم فروشان آنان که چون از مردم کیل می ستانند آن را پر می کنند و چون برای مردم پیمانہ یا وزن می کنند از آن می کاهند.

در جامعه‌ای که عطر اعتماد و خوش بینی در جای جای آن پراکنده باشد چه ناپسند است اگر افرادی با وسوسه‌های شیطان این رویه خدا پسندانه را از بین ببرند و چه دور از انصاف است اگر در معامله با مردم از حيله و نیرنگ استفاده کنند و برای سود بیشتر حاصل زحمات روزانه خود را به مال حرام آلوده کنند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به یکی از فرشتگان سفارش می کند: اولاً هنگام فروش جنس آن را وزن کند و ثانیاً مقداری آن را سنگین تر بگیرد تا مدیون نشود^{٦٥}.

فروش شیرینی نجس

پیشتر گفته شد که چون شیرینی، خوراکی انسان است

---

^{٦٤} . مطففین: آیه ١ - ٣ .

^{٦٥} . میزان الحکمه ج ١، ص؟ حدیث؟

و خوردن و خوردن چیز نجس جایز نیست، به این خاطر از نظر احکام دین، فروش شیرینی نجس شده به مشتری نیز حرام است، مگر آن که قابل تطهیر باشد و مشتری هم از آن مطلع شود. اما فروش چیزی که نجس بودن آن معلوم نیست اشکال ندارد.

شیرینی‌های خارجی

خوردنی‌های غیر گوشتی که از کشورهای غیر اسلامی آورده می‌شود؛ مانند شیرینی شکلات، بیسکویت و آدامس، پاک و خوردن آنها حلال است، مگر آنکه انسان یقین کند که نجس شده است، بنابراین، مسأله چهار صورت دارد:

الف - انسان می‌داند که با بدن کافر یا شیء نجس دیگری تماس نداشته، پاک و حلال است.

ب - شک دارد نجس شده است یا نه؛ پاک و حلال است.

ج - احتمال می‌دهد نجس شده، ولی یقین ندارد، پاک و حلال است.

د - می‌داند بر اثر تماس با بدن کافر یا به گونه‌ای

فصل پنجم

قنادی و مقررات صنفی

قنادی و مقررات صنفی

در هر کشوری از طرف دولت قوانین و مقرراتی

برای پیشگیری و مشکلات شغلی برای حرفه‌ها و
مشاغل گوناگون وضع می‌شود که عمل کردن به آنها به
نفع افراد شاغل و مردم جامعه است. در نظام مقدس
جمهوری اسلامی نیز از طرف دولت مقرراتی برای
اصناف و مشاغل گوناگون تعیین شده است که
شایسته است همه به آن پایبند باشند.

نظر به اهمیت امور بهداشتی در کار قنادی،
چکیده‌ای از آیین نامه مقررات بهداشتی کارگاه‌های
قنادی، شبکه بهداشت و درمان را جهت یادآوری در
سه بخش می‌آوریم:

الف) مقررات مربوط به محل کار

- دیوار ساختمان بایستی از ورود جوندگان و
حشرات در امان و صاف و بدون فرورفتگی و شکاف
بوده و به رنگ روشن و وضع آن مناسب با احتیاجات
و لوازم مربوط به نوع کار باشد.

- سقف‌ها باید صاف، مسطح، بدون ترک خوردگی
و شکاف و همیشه تمییز باشد.

- درها و پنجره‌ها، بدون ترک خوردگی و شکستگی بوده و از ورود حشرات جلوگیری به عمل آورد.

- آب مصرفی، مورد تأیید مقامات بهداشتی باشد.

- سیستم فاضلاب، بهداشتی باشد.

- تهویه باید به نحوی صورت گیرد که همیشه هوای داخل اماکن، سالم و کافی و عاری از بو باشد.

- در فصل گرما حداکثر درجه حرارت داخل اماکن نباید بیشتر از سی درجه سانتی‌گراد باشد.

- نور طبیعی یا مصنوعی باید طوری باشد که باعث ناراحتی چشم نگردد.

- برای جلوگیری از حریق و انفجار و سایر خطرات احتمالی باید پیش‌بینی‌های لازم بشود.

- پشه، مگس و سایر حشرات و جوندگان به هیچ وجه نباید در داخل اماکن دیده شود.

کف محل کار باید از جنس قابل شستشو، صاف و بدون فرورفتگی و دارای شیب مناسب به طرف کف شوی باشد.

ب) ابزار و وسایل کار

- ظروف باید با وسیله‌ای تمییز و عاری از آلودگی

خشک گردد.

- قفسه و ویتترین‌ها و گنجه‌ها تمییز و مجهز به

درب و شیشه بوده و قابل نظافت باشد و فاصله کف

آنها از زمین کمتر از بیست سانتی‌متر نباشد.

- کلیه مواد غذایی فاسد شدنی باید در یخچال یا

سردخانه نگهداری شود.

- زباله‌دان درپوش دار، زنگ نزن، قابل حمل و به

تعداد و اندازه کافی موجود بوده و بعد از تخلیه شستشو

شود.

- ظروف شکستنی باید تمییز، بدون ترک خوردگی

و لب‌پریدگی باشد.

- وسایل و ظروف فلزی که برای تهیه و نگهداری و

مصرف مواد غذایی به کار می‌رود باید سالم، صاف و

بدون زنگ باشد.

- استفاده از ظروفی که به وسیله وزارت بهداشتی

غیرمجاز شناخته و آگهی می‌شود، ممنوع است.

- جدار داخلی ظروف مسی، باید کاملاً

سفیدکاری باشد.

- وسایل و ظروف استفاده شده، باید پس از هر بار

مصرف شسته و تمیز و ضدعفونی شود.

- استفاده از گوشت کوب و قاشق چوبی و سربی

ممنوع است.

- سطح میزها، باید صاف، تمیز، سالم و بدون

درز و روکش آن از جنس قابل شستشو باشد.

ج) کارگران

- کلیه کارگران و متصدیان موظفند کارت معاینه

پزشکی در محل کار خود داشته باشند.

- کارگران موظفند رعایت کامل بهداشت فردی را

نموده و به دستورهایی که توسط بازرسین داده

می شود، عمل نمایند.

- اشخاصی که در آشپزخانه کار می کنند باید
ملبس به کلاه و روپوش سفید باشند و روپوش سایر

کارگران باید به رنگ روشن و تمییز باشد.

- متصدیان موظف هستند جایگاه محفوظ
مناسبی به منظور حفظ لباس کارگران خود تهیه
نمایند.

- هرکارگر، موظف به داشتن صابون و حوله تمییز
اختصاصی می باشد.

- کارگرانی که به نحوی از انحاء با طبخ و تهیه مواد
غذایی سر و کار دارند در حین کار حق دریافت بهای
کالای فروخته شده را شخصا از مشتری ندارند.

استفتاء

سؤال: از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران برای
اصناف مختلف مقرراتی وضع گردیده است، آیا عمل
به آنها لازم است؟ بی توجهی به آنها چه حکمی
دارد؟

جواب: مقررات لازم العمل است.

سؤال: چنانچه پختن بعضی از شیرینی ها، از طرف
اداره بهداشت ممنوع اعلام شده باشد، تهیه آن برای

فروش چه حکمی دارد؟

جواب: خلاف مقررات، جایز نیست.

فصل ششم

چند نکته و سخنی با مشتری

چند نکته

در کشوری که بیشتر مردم آن مسلمان هستند، مطابق آموزه‌های دینی محل کسب و کار و داد و ستد مسلمانان به عنوان بازار اسلامی مورد اعتماد مردم است که در بسیاری از موارد خرید از بازار مسلمین از آن جهت که شاغلین در آن انسانهای صالح و کارهایشان عمل صالح است مستند برخی از احکام فقهی نیز قرار می‌گیرد، مثلاً اگر از مغازه قنادی در کشور اسلامی شیرینی خریداری شود؛ حتی در فرض شک در حلال یا حرام بودن یا طهارت آن، حکم به پاکی و حلالی آن می‌شود و نیاز به تحقیق و پرس و جو نیست. و این اعتماد تازمانی اعتبار دارد که بازاریان نیز احکام اسلامی را مراعات کنند و به اداب

دینی خود پایبند باشند و در این صورت بدون شک بر اثر همین اعتماد متقابل داد و ستدها از رونق بیشتری برخوردار خواهد بود. از این رو، افزون بر آنچه تاکنون به طور خلاصه به عنوان وظیفه دینی مطرح شد قنادان عزیز شایسته است به نکاتی توجه داشته باشند.

۱- در تمام مراحل کار - تولید، نگهداری و توزیع - نظافت را رعایت کنند.

۲ - هنگام چیدن شیرینی در جعبه از دست کش یک بار مصرف استفاده شود.

۳ - از جعبه‌ها، نایلون‌ها و پاکت‌های مرغوب برای فروش شیرینی استفاده شود.

۴ - از فروش برخی شکلات‌ها و شیرینیهایی که در اشکال نامناسب یا باتصاویر زشت یا نوشته‌های مبتذل می‌باشد پرهیز شود تا جزو اشاعه دهندگان زشتی‌ها نباشد.

۵ - در نامگذاری شیرینی‌ها از نام‌های متناسب با فرهنگ خودمان استفاده شود.

۶ - در معامله با مردم در هیچ شرایطی انصاف را از

دست ندهند (در فرصت‌های خاص که مصرف

شیرینی بالا می‌رود نرخ شیرین را بالا نبرند).

۷ - در قیمت جنس‌ها به ویژه با افرادی که توان

مالی ندارند سخت‌گیری نشود.

۸ - از قسم خوردن در معامله هر چند راست باشد

بپرهیز شود (قسم خوردن به دروغ حرام است).

۹ - در صورتی که طرف مقابل از معامله پشیمان

شد و تقاضای به هم زدن معامله را کرد از او بپذیرند.

۱۰ - در فروشگاه جملات و کلمات آموزنده،

احادیث و آیات مناسب نصب شود، تا ضمن امرار

معاش از ترویج‌کنندگان دستورات و تعلیمات اسلامی

باشند.

۱۱ - با مشتریان با خوش‌رویی و اخلاق نیک

برخورد شود.

۱۲ - به گونه‌ای برنامه ریزی شود که هنگام ازدحام

خریداران (بانوان و آقایان) اختلاط نامحرم پیش

نیاید.

سخنی با مشتریان

آنچه یادآوری کردیم درباره فروشندگان محترم بود چون در معامله، طرف دیگری به نام خریدار هم در آن سهیم است، خوب است عزیزان مشتری نیز هنگام خرید به نکاتی توجه داشته باشند.

۱ - هنگام ورود به فروشگاه با فروشندگان معاشرتی اسلامی داشته باشند و ضمن سلام و خسته نباشید خوشرو و خوش اخلاق باشند.

۲ - خواسته خود را به روشنی بیان کنند تا فروشنده دچار اشتباه نشود.

۳ - نسبت به خرید، قبلاً تصمیم بگیرند تا باعث اتلاف وقت و معطلی فروشنده نشوند.

۴ - حتی الامکان پس از خرید شیرینی بی جهت آن را پس ندهند.

۵ - تا جایی که ممکن است درخواست نسبه نکنند.

۶ - در مواردی که قیمت‌ها مصوب و مقطوع است از چانه زدن با فروشنده بپرهیزند.

۷ - در صورت همراه داشتن کودک، به آنها

بیاموزند که به اجناس دست نزنند و موجب

حواس پرتی فروشنده نشوند.

۸ - چنانچه پس از درخواست شیرینی یا خرید
پشیمان شدید و آن را پس دادید با خوش رویی از
فروشنده عذرخواهی کنید.

۹ - خانمها از صحبت بیش از نیاز با فروشنده
نامحرم و توقف بی مورد در مغازه پرهیزند.

۱۰ - مردان از اختلاط با خانمها در هنگام خرید
به ویژه در وقت شلوغی مغازه پرهیز کنند.

والسلام

فهرست منابع و مآخذ

- ۱ - استفتائات، (امام) روح الله موسوی خمینی، تهیه و تنظیم دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
  - ۲ - بحار الانوار، (علامه) محمد باقر مجلسی، ۱۱۰ ج، چاپ چهارم، تهران دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳ ش.
  - ۳ - تحریر الوسيله (امام) روح الله موسی خمینی، ۲ ج [بی‌چا]، قم، دار الکتب العلمیه (اسماعیلیان، نجفی)، [بی‌تا].
  - ۴ - رساله توضیح المسائل، (امام) روح الله موسوی خمینی، چاپ اول، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷.
  - ۵ - العروة الوثقی، (سید) محمد کاظم طباطبایی یزدی، خواشی و تعلیقات مراجع تقلید شیعه، ۲ ج، [بی‌چا] تهران، المكتبة العلمیة الاسلامیة، [بی‌تا].
  - ۶ - وسائل الشیعة، (شیخ) محمد بن حسن حرّ عاملی، ۲۰ ج، [بی‌چا] بیروت، احیاء التراث العربی، [بی‌تا].
- سؤال: بنده به کار فنادی اشتغال دارم و اوّل بهار سر سال خمس می‌باشد، و مقداری شیرینی و تنقلات

در مغازه‌ام باقی مانده با توجه به اینکه بعضی از آنها

را تازه تهیه کرده ام و چند روزی بیشتر از نگهداری
آنها نمی گذرد، دادن خمس آن واجب است یا نه؟